

Un grup monetari singular dins la sèrie comtal d'Urgell

M. DE CRUSAFONT I SABATER*

Els sectors cronològicament inicials de les sèries comtals catalanes segueixen envoltades d'ombres notables. No hi ha pràcticament dades documentals i els exemplars monetaris són extremadament escassos, probablement perquè la capacitat d'emissió dels comtes en aquesta primera etapa devia ésser molt limitada i perquè el canvi de criteris en els continguts de metall degueren condemnar aquestes peces de les primeres emissions a la refosa. En aquestes condicions, es fa difícil d'establir quina fou l'evolució d'aquests amonedaments.

El comtat d'Urgell, en concret, ha estat un dels que ens ha donat més sorpreses, de manera que hom ha hagut de refer sovint tot l'edifici interpretatiu que s'havia anat bastint amb un material monetari que ara cada vegada ha anat essent més copiós, fins arribar a duplicar amb escreix el panorama conegut en temps de Botet i Sisó. Així, l'aparició recent de l'òbol amb estrella/creu ens ha dut a retrocedir l'inici de les emissions a Ermengol III (1038-1066) i a plantejar si ja hi hagué un taller actiu amb Ermengol II (1010-1038).¹ En realitat, no hi ha cap raó per negar la possibilitat que els comtes d'Urgell haguessin iniciat les seves encunyacions des de bon principi. Cal recordar que fou Borrell de Barcelona i Urgell (947-991) qui en morir va dividir els seus dominis en deixar al seu fill gran, Ramon Borrell (992-1015), el comtat de Barcelona, juntament amb els de Girona i Ausona, i al seu segon fill, Ermengol I (992-1010), el comtat d'Urgell. Si els comtes de Barcelona ja emetien moneda des del primer quart del segle X, per què no ho haurien d'haver fet els d'Urgell, que ara es segregaven del grup barceloní?

Tot plegat ve a tomb perquè ha aparegut un nou exemplar dels petits diners toscos d'argent atribuïts al comtat d'Urgell amb efigie/estrella i que respon a la següent descripció:

* Doctor en Història. President de la SCEN.

1. CRUSAFONT, M., "Comtat d'Urgell: Tipus inèdit de les primeres emissions", *Acta Numismàtica* 41/42, Barcelona, 2012, p. 169-173.

Diner d'argent.

a/...N...G..(?) Efigie a l'esquerra molt deforme.

r/...GL..(?) Estrella de nou raigs, vuit acabats amb traç tallant i un amb anell.

Pes: 0,35 g Ø = 13 mm Varietat inèdita Làmina núm. 3

Com veiem, els tipus s'assemblen als de les monedes Crus-1923 i 1924,² però hi ha diferències notables. D'un banda, la probable testa de l'anvers té un dibuix semblant a la 1924 en la seva part de dalt, amb el seu traç arrodonit i el puntejat, però la part de baix, amb una sèrie de traços que semblen pals de lletres, no arriben a fer un perfil humà amb ull, nas i boca, sinó que apareix com un garbuix mal acabat, amb els punts que marquen el cabell que se'n van més enllà del seu lloc i el perfil de la cara que es barreja amb les possibles lletres. Queda ben marcat, però, el coll, cosa que ens permet dir que l'efigie mira a l'esquerra, de manera que, tot i no tenir part del bust com la 1923, es diferencia també de la 1924 en mirar al revés. Més anòmal és encara el revers. En les altres dues peces, el dibuix que Balaguer descriví com "espècie de crismó"³ és, de fet, una figura de vuit radis (i no els sis habituals del crismó) fent una creu doblada d'aspa, força ben dibuixada, amb traços travessers als extrems dels radis, menys en un d'ells que acaba en una anella. En la peça que ara descrivim els radis són nou en lloc de vuit, de manera que la figura queda deformada i, a més, els traços no passen tots per un mateix centre. Coincideix, això sí, en els traços als extrems i amb el fet que un dels radis acaba en anella. Tot plegat li atorga més aviat la impressió d'una mena d'estrella. Pel que fa a l'anella, potser vol marcar el lloc de l'inici de la llegenda i és un detall que ens permet adscriure aquesta peça en el grup de les altres dues, a desgrat de les diferències que hem assenyalat.

2. CRUSAFONT, M., *Catàleg General de la Moneda Catalana*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (IEC), Barcelona, 2009, p. 350.

3. BALAGUER, A. M., "Les primeres amonedacions episcopals i comtals d'Urgell", *Acta Numismàtica* 21/23, Barcelona, 1993, p. 395-406, vegeu p. 400, on es descriviren per primera vegada aquestes dues peces.

Pel que fa a les llegendes, només hi ha els rastres d'algunes lletres i alguns pals ací i allà, que no ens permeten confegir gran cosa, de manera que si no hagués estat per la peça Crus-1923, que permet una lectura, encara que amb lletres estrefetes, que sembla dir ERMENGO C, potser mai hauríem pogut adscriure aquestes monedes al comtat d'Urgell. A l'anvers de la peça que descrivim, sembla que hi ha una N (de fet, són dos pals) que ve darrera d'uns pals disposats de forma capriciosa, aparentment sense formar lletra i, a continuació, una espècie de G tombada, que potser sí que formen part d'una lectura (ERME)NG(O), però naturalment no es pot pas assegurar. Pel que fa al revers, en l'exemplar actual només s'hi veu, potser, una G tombada seguida d'un traç vertical que sembla una I, però que també podria ésser una part d'una altra lletra com ara una M o una N. Si fos efectivament GI, podria pensar-se en una part de (VR)GI(LO) o semblant. De fet, en la Crus-1934, llegida fins ara com a +...ELICOT, potser es podria reinterpretar la T final com la creueta d'inici de llegenda i la lectura podria ésser +...ELL CO, per (URG)ELL CO o similar, però tot és molt aventurat per la mala factura de les lletres.

Sembla que les tres peces provenen de la zona lleidetana, i una almenys de prop de Cervera, la qual cosa no és desavinent per a un numerari del comtat d'Urgell.

Situar aquestes peces en el temps d'Ermengol II (1010-1038), com ho vàrem fer darrerament, té l'avantatge del parentiu proper d'aquest grup de tres peces amb les emissions barcelonines del seu coetani Berenguer Ramon I (1018-1035), que també són de plata i tenen pesos del mateix ordre.

La dificultat més gran, pel que fa a aquest grup de peces, és explicar les causes de la seva pèssima factura i les grans irregularitats en les lletres, de manera que tenen tot l'aspecte de tractar-se de falsificacions.

És cert que, en el grup de diners de Barcelona amb efígie de Berenguer Ramon I, també hi ha dibuixos de les testes força estrefetes, però les llegendes són gairebé sempre força regulars i, en qualsevol cas, la lectura del B-E-G-Co del revers és clara en tots els exemplars.

Què hem de pensar, doncs, d'aquest singular grup de peces? En el nostre anterior article sobre la peça amb estrella/creu, vàrem apuntar que potser el comte urgellès, que en aquell temps no sembla que dominés encara cap gran ciutat, no disposava de bons gravadors, i potser per això l'òbol d'Ermengol III (1038-1066) que llavors descrivíem tenia un parentiu tan estret amb les produccions barcelonines de Berenguer Ramon I (1018-1035) i Ramon Berenguer I (1035-1076) fins al punt que semblaven eixits de la mateixa mà. Potser davant de la mala factura de les peces del seu antecessor, s'havia decidit a manllevar els gravadors del seu parent barceloní, de la mateixa manera que el tipus amb testa/crismó, ara atribuïda a Ermengol III (1038-1066), i el mancús d'or amb AMTE semblen fets

pels mateixos gravadors aragonesos que varen batre els diners jaquesos i el man-cús de Jaca. També es podria argumentar que potser no quedaven tan lluny aquells diners de Barcelona que, pel que sembla, ompliren tot el segle X i que duïen només traços de llegenda amb anells i triangles. I seguint per aquest camí, potser ens podríem plantejar si aquestes emissions ja haurien començat amb Ermengol I (992-1010), encara més proper a aquest panorama d'amonedaments barcelonins i tenint present que ja disposem ara de tres varietats d'aquesta mena de diners i que unes són amb testa amb bust i les altres amb testa sense bust. Potser les de testa sense bust serien les primeres, atenent a que són les de lectura més difícil? És complicat de dir.

Ens fem càrrec que tot plegat no aporta explicacions de gaire força, però al-
trament es fa difícil de considerar genuïnes aquestes peces tan estrafores.

×2

1- Crus-1923

×2

2- Crus-1924

×2

3- Peça descrita